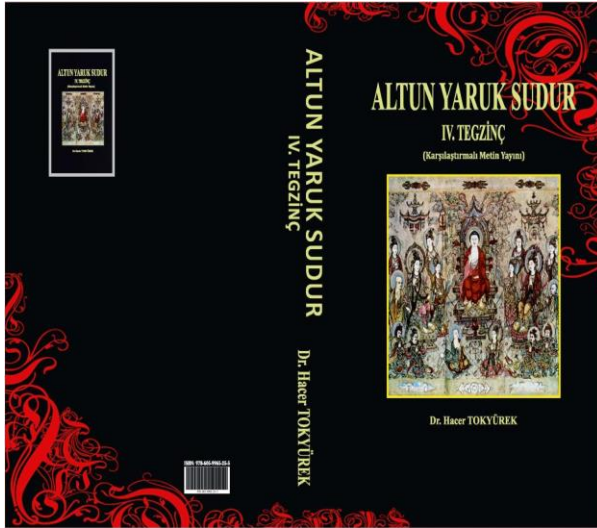

TANITMA: TOKYÜREK, HACER: Altun Yaruk Sudur IV. Tegzinç (Karşılaştırmalı Metin Yayını). Kayseri 2015, 718 s. / A. Deveci (127-132. s.)

TANITMA: TOKYÜREK, HACER: Altun Yaruk Sudur IV. Tegzinç (Karşılaştırmalı Metin Yayını). Kayseri 2015, 718 s.

Arzu DEVECİ¹

Muhterem hocamız HACER TOKYÜREK, ilk baskısı 2015 yılında yayınlanan *Altun Yaruk Sudur IV. Tegzinç (Karşılaştırmalı Metin Yayını)* adlı eserinde *Altun Yaruk Sūtra* (ET. *altun önlüg y(a)ruk yaltrıklıg kopda kötrülmiş nom eligi atlıg nom bitig*)'nın altıncı bölümünü ihtiva eden, Bodhisattva'ların erdemlerinin ele alındığı IV. kitabın karşılaştırmalı yayını bizlerin faydasına sunmuştur.

718 sayfadan oluşan hacimli eser, altı ana bölümden oluşmaktadır. Eser, yazarın kaleme almış olduğu "ÖN SÖZ" (s. 5) yazısından sonra gelen ve yedi alt başlığa ayrılan "1. GİRİŞ" (s. 7-26) bölümüyle başlamaktadır. Eserde, "1. GİRİŞ"

bölümünden sonra gelen "2. BERLİN METİN PARÇALARI" (s. 27-257), "3. ST. PETERSBURG (RM) ASIL METİN" (s. 258-466), "4. TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI" (s. 467-506), "5. AÇIKLAMALAR" (s. 507-642) ve "6. DİZİN" (s. 643-718) bölümleri bulunmaktadır.

"Giriş" bölümünde, *Altun Yaruk Sūtra*'nın, henüz elimizde mevcut olmayan "Suvarṇabhāsottamasūtrrarāja, Suvarṇaphāsottamasūtrrarāja, Suvarṇaprabhāsottama"² adlı asıl Sanskritçe metinden Yİ JING (義淨)³ tarafından Çinceye aktarıldığı ve de ŞINKO ŞALİ TUTUŦ'un onu Çince metinden Uygurcaya tercüme ettiği bilgileri verilmiştir (s. 7).⁴ Giriş bölümünün "1.1. Altun Yaruk Sūtra" adlı alt başlığında Çince metnin, St. Petersburg nüshasının ve Berlin parçalarının arasında önemli farklılıklar olduğunu göstermek amacıyla iki örnek cümle ele alınmış ve aralarındaki farklar açıklanmıştır. Misal olarak St. Petersburg nüshasında Sanskritçe kelimeler mevcutken Berlin fragmanlarında bulunmamasının muhtemel iki sebebi şu şekilde açıklamıştır: Bu farklılıklar ya *sūtra*'nın aynı metinden değil, farklı zamanlarda farklı nüshalardan çevrilmiş olmasından ya da Sanskritçe kelimelerin müstensih tarafından sonradan eklenmesinden kaynaklı olabilir (s. 8).

IV. kitap, altıncı bölümün Berlin fragmanlarının EHLERS⁵ ve RASCHMANN⁶ tarafından kataloglanmış olduğu ve bunların U ile kayıtlı 196, Mainz ile kayıtlı 62 olmak üzere toplamda

¹ Georg-August Universitaet, Turkologie Doktora Öğrencisi, deveci_arzu@hotmail.com

² UÇAR, ERDEM: *Uygurca Altun Yaruk Sudur IX. Tegzinç*. Diplomatik Neşir Usûlüyle Yayını Tercüme Açıklamalar ve Dizin. İzmir 2013. (Dinozor Kitabevi Yayınları.)

³ s. 7'de şu kaynaklara atıfta bulunulmuştur: NOBEL, JOHANNES: *Suvarṇ aprabhāsottamasūtra. Das Goldglanz-sūtra. Ein Sanskrittext des Mahāyāna-Buddhismus. Nach den Handschriften und mit Hilfe der Tibetischen und Chinesischen Übertragungen*. Leipzig 1937, XIII-XV; UÇAR, ERDEM: *Uygurca Altun Yaruk Sudur IX. Tegzinç*. Diplomatik Neşir Usûlüyle Yayını Tercüme Açıklamalar ve Dizin. İzmir 2013, 12.

⁴ Şu kaynağa atıf yapılmıştır: ÖLMEZ, MEHMET: *Altun Yaruk III. Kitap* (= 5. Bölüm). Ankara 1991, 7.

⁵ EHLERS, GERHARD: *Alttürkische Handschriften. Teil 2. Das Goldglanzsūtra und der buddhistische Legendenzyklus Daśakarmapathāvadānamālā*. Depositum der Preußischen Akademie der

258 (önlü arkalı 516) parçadan oluştuğu kaleme alınmıştır. Ele alınan bölümün RADLOV-MALOV'da ise 201 ve 344. sayfalar arasında bulunduğu belirtilmiştir (s. 8).

Budist *Jātaka*'lar, öğrencilerin hocalarına sordukları sorular ve buna verilen cevaplar şeklinde devam eder. Buradaki Budist edebiyatın meşhur Mahāyāna *sūtrasının* IV. kitabı da Bodhisattva'nın Buddha'ya sorduğu sorular ve onun verdiği cevaplardan oluşur. Bu *sūtranın* asıl amacı canlıların *Pāramitā*'ları “en yüksek, zirve, doğum ölüm kıyısı olan bu kıydan diğer kıyıya yani Nirvāṇa'ya geçişlerin (s. 9)”; yani erdemlerin yeri ve önemini kavrayarak doğru ve tam bilgiyi elde etmeleri olduğu anlatılır (s. 9).

“1.2.1. *Pāramitā* ve Türleri” adlı bölümde Sanskrit *parama* kökünden türetilmiş *Pāramitā* kelimesinin anlamından ve türlerinden bahsedilmiştir. *Pāramitā*'ların anlaşılması için kaynak kitap olabilecek eserin bu bölümünde, ayrıntılı olarak açıklanan on *Pāramitā*'nın adları şöyledir (s. 9-15):

1. Dāna Pāramitā “Sadaka Erdemi” (s. 9-10)
2. ŚīlaPāramitā “Ahlâkî Davranış Erdemi” (s. 10-11)
3. Kṣānti Pāramitā “Sabır, Tahammül Erdemi” (s. 11-12)
4. Vīrya Pāramitā “Gayret ya da Enerji Erdemi” (s. 12)
5. Dhyāna Pāramitā “Derin Düşünce Erdemi” (s. 13)
6. Prajñā Pāramitā “Bilgi Erdemi” (s. 13)
7. Upāya Pāramitā “Doğru Yöntem Uygulama Erdemi” (s. 14)
8. Prañidhāna Pāramitā “Bodhi Olma Erdemi” (s. 14)
9. Bala Pāramitā “Güç Erdemi” (s. 15)
10. Kṛtyānuṣṭhāna-jñānaPāramitā “Bilgelik Erdemi” (s. 15)

Yukarıda sıralanan on *Pāramitā*, canlıları *Samsāra*'dan yani “doğum ölüm döngüsünden” kurtarıp *Nirvāṇa*'ya ulaştırmak için uygulanması gereken prensiplerdir (s. 9).⁷

Dördüncü kitapta bulunan iki manzum parça “1.2.2. IV. Kitapta Yer Alan Manzum Parça” (s. 15-16) başlıklı bölümde yer almaktadır. Bunlardan bir tanesi daha uzun, kuralsız bir şekilde mısra sonu kafiyesine sahip ve Buddha'nın Bodhisattva tarafından övüldüğü; diğeri ise daha kısa, çok fazla şiir özelliği göstermeyen bir manzum parçadır.

Giriş bölümünün “1.3. IV. Kitap Üzerine Yapılan Çalışmalar” (s. 16-17) adlı alt başlığında, *Altun Yaruk Sūtra* IV. kitap üzerine, 1913 yılından günümüze kadar yapılan araştırmaların özeti yapılmış ve ÖLMEZ⁸, KAYA⁹, AYAZLI¹⁰, ÇETİN¹¹ gibi araştırmacıların konuyla ilgili çalışmalarının kaynakçalarına ve araştırma tarihçesi bölümlerine atıfta bulunulmuştur.

Wissenschaften (Staatsbibliothek Preußischer Kulturbesitz, Berlin). Stuttgart 1987. (Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland 13, 10.)

⁶ RASCHMANN, SIMONE-CHRISTIANE: *Alttürkische Handschriften. Teil 6. Berliner Fragmente des Goldglanz-Sūtras. Teil 2: Viertes und fünftes Buch.* Beschrieben von SIMONE-CHRISTIANE RASCHMANN. Stuttgart 2002. (Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland 13, 14.)

⁷ Şu kaynaklara gönderme yapılmıştır: SOOTHILL, WILLIAM EDWARD / LEWIS HODOUS: *A Dictionary of Chinese Buddhist Terms with Sanskrit and English Equivalents and a Sanskrit-Pali Index.* London 1937, 301a, 250b; TOKYÜREK, HACER: *Eski Uygur Türkçesinde Budizm ve Manihaizm Terimleri.* Kayseri 2011. (Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), 238.

⁸ ÖLMEZ, MEHMET: *Altun Yaruk. III. Kitap (= 5. Bölüm). (Svarṇ aprabhāsasūtra).* Ankara 1991. (Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi 1), 8-11.

“1.4. Yöntem ve Teknikler” (s. 17-19) başlıklı alt bölümde sistematik ve düzenli şekilde, eser yayına hazırlanırken kullanılan teknik ve özellikler hakkında bir özet sunulmuştur. Eseri yayına hazırlayan HACER TOKYÜREK, IV. kitabın hem Berlin fragmanlarına hem de St. Petersburg nüshalarına başvurarak dokümanal ve tenkitli/eleştirel bir neşir yaptığını belirtmiştir. Bahsettiğimiz değerli eserin tanıtmasını kaleme alan MELİKE UÇAR¹² da sıralı bir şekilde listelediği yöntemler şu şekildedir:

- St. Petersburg nüshasında bulunmayan bölümler Berlin fragmanlarına göre tamamlanmıştır. St. Petersburg nüshasının yazı çevirimi yapılırken St. Petersburg ve Berlin nüshasında bulunan ve bulunmayan parçalar dipnotlarda verilmiştir.
- Berlin parçalarında kırmızı mürekkeple yazılmış kelimeler koyu yazılmıştır.
- Aşağıdaki misaldeki gibi birkaç parçadan oluşan Berlin fragmanlarının sağına metnin hangi parçalardan çevrildiği ve metnin RADLOV-MALOV’daki yeri verilmiştir. Metin eğer sadece bir Berlin parçasından oluşuyorsa sadece RADLOV-MALOV’daki yeri yazılmıştır:

“...] b[u äri]r altınč [... mainz 500/1, U3176/1 RM 211/9-10

...] p[////]r ”ltynč” (s. 18)

- St. Petersburg nüshasının harf çevirisi ve yazı çevirimi yapılırken, RADLOV-MALOV’un 201-344. sayfaları arasında yer alan metnin hangi sayfada yer aldığı alt simge “₂₀₁” şeklinde gösterilmiştir. Müellifin verdiği 0001 sayısı ile St. Petersburg nüshası sıralanmaya başlamış ve daha sonra St. Petersburg nüshasında bulunan satır numarası “01” şeklinde gösterilmiştir. Daha sonra üst simge şeklinde metnin sağına metnin TAISHŌ’daki yeri ve onun Çince çevirisi eklenmiştir. Uygurca metinde karşılığı olmayan Çince ifadeler koyu renkle yazılmıştır.
- Dipnot verilirken kelimelerin altı çizilmediyse bu dipnotta sadece dipnot işaretinden önce gelen kelimedden bahsedileceğini göstermektedir. Eğer birden fazla kelimenin altı çizilmişse bu altı çizilen bütün kelimelerle ilgili bilgi verileceği anlamına gelir.
- Metinde, kelimelerin tam olarak okunamayan harflerinin eğik yazıldığı belirtilmiş ve işaret bölümünde verilen simgelerin kullanım yerleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

Bu bölümden sonra gelen “1.5. İşaretler” (s. 20) başlığında kullanılan işaretlerin listesi verilmiştir. Bunlara ikilemeler için kullanılan “₂” işareti eklenebilir.

Eserin “1.6. Kısaltmalar” (s. 20-21) bölümünde eklenmemiş olan aşağıdaki kısaltmaların eklenmesi eserin geniş kaynakçasından faydalanacak Türkologların çalışmalarını hızlandıracaktır.

⁹ KAYA, CEVAL: *Uygurca Altun Yaruk*. Giriş, Metin ve Dizin. Ankara. (Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları 607), 38-43.

¹⁰ AYAZLI, ÖZLEM: *Altun Yaruk Sudur VI. Kitap*. Karşılaştırmalı Metin Yayını. İstanbul 2012. (Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları 1051), 7-12.

¹¹ ÇETİN, ENGİN: *Altun Yaruk Yedinci Kitap*. Berlin Bilimler Akademisindeki Metin Parçaları Karşılaştırmalı Metin, Çeviri, Açıklamalar, Dizin. Adana 2012, 20-21.

¹² UÇAR, MELİKE: “Yrd. Doç. Dr. Hacer Tokyürek’in *Altun Yaruk Sudur IV. Tegzinç* Adlı Eseri Üzerine”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 4/2 (2015), 826-836.

ADAW	Abhandlungen der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin
AKPAW	Abhandlungen der Königlich Preußischen Akademie der Wissenschaften
APAW	Abhandlungen der Preußischen Akademie der Wissenschaften
UAJb	Ural-Altäische Jahrbücher

“1.7. Kaynakça ve Eser Kısaltmaları” (s. 21-26) başlıklı ayrıntılı bölümde eserin hazırlanmasında kullanılan kaynak kitaplar kısa başlıklar şeklinde sıralanmıştır. Kaynakçalar hazırlanırken şu hususlarda birlik sağlanmalıdır: Müellif isminden sonra parantez içinde yayın tarihinin verilip verilmesi, eser isminden sonra “.” ya da “,” konması, basım yeri ve yayınevini yazılış sırası ve arasına “.” ya da “,” konmasında aynı kural esas alınmalıdır. BT 25 ve (Berliner Turfantexte; II) örneğinde olduğu gibi künyenin sonuna kitabın hangi seride yayınlandığı yazılırken birlik sağlanmalıdır.

“IV. Kitap Üzerine Yapılan Çalışmalar” bölümünde bahsedilen ve sehven yazılmayan RACHMATI'nin eseri kaynakçaya *Bibliographie alttürkischer Studien*'deki gibi eklenebilir: ARAT, GABDUL RAŞİD RACHMATI: *Türkische Turfantexte. VII. Mit sinologischen Anmerkungen von Dr. WOLFRAM EBERHARD*. Berlin 1937. (Abhandlungen der Preußischen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch- historische Klasse 1936: 12.)

Kaynakçaya şu değişiklikler eklenebilir:

Ayazlı 2012:	Ankara < İstanbul
Barutçu 1988:	Sthiramati'nin Vasubandhu'nun Abhidharmā Kosavardi Şastirtaki Çinkirtü Yöröglerning Çingürüsü'nden Üç İtigsizler < Sthiramati'nin Vasubandhu'nun Abhidharmakośaśāstra'sına yazdığı tefsirin ETü. tercümesi. Abidarim kınlığı koşavarti şastirtaki çinkirtü yöröglerning kingürüsü'nden üç itigsizler
Beer 2003:	Chicago < Chicago and London, handbook < Handbook
Burnouf 2010:	Introduction of The < Introduction of the, Th e University < The University, Buff etrille < Buffetrille
Buswell 2003:	2003 < 2004
Clauson 1972:	Türkisch < Turkish
Ehlers 1987:	Daśakarmaparhāvadānamālā < Daśakarmapathāvadānamālā
ER 1987:	Newyork < New York
Gabain 1954:	Brahmischrift < Brāhmischrift
Gabain 2000:	TDK Yayınları < AKDITYK. TDK Yayınları (ilk çevirisi 1988 yılındadır)
Laut 2003:	Sprachund Kulturkontakt < Sprach- und Kulturkontakt
Laut 2013:	sayfa numarası 18-37, basım yeri Venezia eklenmeli
Müller 1908:	des Budistischen < des buddhistischen
MW:	A Sanskrit-English < Sanskrit-English
Nobel 1937:	Sankrittext < Sanskrittext
Nobel 1958:	Sehven yazılmamış olan bu eser şu şekilde eklenebilir: NOBEL, JOHANNES: <i>Suvarṇaprabhāsottama–Sūtra. Das Goldglanz–Sūtra</i> . Ein Sankrittext des Mahāyāna–Buddhismus. I–Tsing's chinesische Version und ihre tibetische

Übersetzungen. I–Tsing’s chinesische Version übersetzt, eingeleitet, erläutert und mit einem photomechanischen Nachdruck des chinesischen Textes versehen. Erster Band. Leiden 1958.

Rinpoche 1993: The Namo Buddha Seminar < Namo Buddha Publications

Röhrborn 1971: Eine Uigurische totenmesse < Eine uigurische Totenmesse. Text, Übersetzung, Kommentar

Shōgaito 1988: 56-99 sayfa numarası eklenmeli

Tekin 1976: Uygurca Metinler II, Maytrisimit, Burkancıların Mehdisi ile buluşma Uygurca ibtidai bir dram < Uygurca metinler II, Maytrisimit, Burkancıların mehdîsi Maitreya ile buluşma Uygurca iptidaî bir dram (Burkancılığın Vaibhāṣika tarikatine âit bir eserin Uygurcası)

Tezcan 1974: Deutsche Akademie der DDR < Deutsche Akademie der Wissenschaften der DDR

Uçar 2013: Uzerine < Üzerine

Uçar 2013a: Altun Yaruk Sudur < Uygurca Altun Yaruk Sudur, Usuluyle < Usûlüyle

UW: *Uigurisches Wörterbuch* < *Uigurisches Wörterbuch*. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien

Wilkens 2001: (Trikāya) < (trikāya)

Zieme 1985: Budistische < Buddhistische

Zieme 2000: Brepols < Turnhout –Brepols yayınevi, Turnhout basım yeri, Berliner Turfantexte 20 olduğu eklenmeli

Zieme 2005: mit 193 Abbildungen auf 95 Tafeln < mit 208 Abbildungen auf 97 Tafeln

Atalay 1999’un, Arat 1999’un, Arat 1987’nin ve Gabain 2000’in ilk basımlarının eklenmesi, daha sonra parantez içinde tıpkıbasımlarının yazılması esere ulaşılmasını kolaylaştıracaktır.

“2. BERLİN METİN PARÇALARI” (s. 27-257) başlıklı bölümde, *Berlin Brandenburg Bilimler Akademisi* „Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften“nde bulunan 258 (önlü arkalı) parçanın RASCHMANN ve EHLERS katoloğundaki fragmanların listesi (= Konkordanz) verilmiştir. Daha sonrada bu belgelerin harf çevirisi ve yazı çevirimi yapılmıştır.

“3. ST. PETERSBURG (RM) ASIL METİN” (s. 258-466) adlı üçüncü bölümde RADLOV-MALOV nüshasının yöntemler bölümündeki teknikler esas alınarak Berlin fragmanlarıyla karşılaştırmalı harf çevirisi ve yazı çevirimi yapılmıştır. Aynı zamanda metnin mevcut olan Çince karşılıkları da verilmiştir.

Metnin Türkçeye çevrildiği “4. TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI” (s. 467-506) başlıklı bölümden sonra gelen “5. AÇIKLAMALAR” bölümünde Budist terimler, detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Budist dinî terimlerin bu şekilde ayrıntılı bir şekilde açıklanmasının yanında Çince eşdeğer metinle karşılaştırması da yapılmıştır. Çince metnin çevirisi için NOBEL’in¹³ Almanca tercümesinden yararlanıldığı da belirtilmiştir. Bunun yanında yabancı kökenli kelimelerin alındığı kaynak diller ve o dillerdeki şekillerine yer verilmiştir. Metne hakim olan

¹³ NOBEL, JOHANNES: *Suvarṇ aprabhāsottama–Sūtra. Das Goldglanz–Sūtra*. Ein Sankrittext des Mahāyāna–Buddhismus. I–Tsing’s chinesische Version und ihre tibetische Übersetzungen. I–Tsing’s chinesische Version übersetzt, eingeleitet, erläutert und mit einem photomechanischen Nachdruck des chinesischen Textes versehen. Erster Band. Leiden 1958.

Budist felsefenin daha iyi anlaşılabilmesini sağlayan bu bölüm araştırmacılara rehber niteliğindedir.

Cibakaya 2.3 programıyla hazırlanan çalışmanın “6. DİZİN” (s. 643-718) başlıklı son bölümünde, metinde geçen kelimeler abece sırasıyla listelenmiştir. Madde başı Türkçe değilse ilk olarak kelimenin gelmiş olduğu dil ve o dildeki şekli verilmiştir. Kelimenin Türkçesi verildikten sonra metinde hangi satırda hangi ekle birlikte ve kaç kere geçtiği yazılarak çözümlenmeli dizin oluşturulmuştur. Dizin bölümüne aşağıdaki ufak değişiklikler eklenebilir:

abidarım:	Skr. <i>abhidharmā</i> < Skr. <i>abhidharma</i>
abişek:	Toh. A/B <i>abhişek</i> < Toh. A/B <i>abhişek</i>
arhant:	Soğd. <i>rx'nt</i> < Soğd. <i>'rx'nt</i>
asanke:	Toh. <i>asaṃki</i> < Toh. A <i>asaṃkhe</i>
avantsız:	koyu yazılmalı
braman:	Skr. <i>brahma</i> < Skr. <i>brāhmaṇa</i> ve Türkçe anlamı Brahman eklenmelidir.
bursan:	Soğd. <i>pursng(')</i> < Soğd. <i>pursnk</i> ve Sanskritçesi <i>bhikṣusaṅgha</i>
ç(a)hşap(u)t:	Skr. <i>śikṣapāda</i> < Skr. <i>śikṣāpada</i>
çakravart:	Skr. <i>cakravartīn</i> < Skr. <i>cakravartin</i>
darmamıg:	Skr. <i>dharmāmegna</i> , <i>dharmā</i> < Skr. <i>dharmamegna</i> , <i>dharma</i>
didim:	Gr. Yunanca notlara eklenmeli
dyan:	“<” işareti eklenmelidir
dyanlıg:	anlam eklenmelidir
årdini:	Skr. <i>ranta</i> < Skr. <i>ratna</i>
kesari:	Skr. <i>keśarin</i> , <i>kesari</i> < Skr. <i>kesarin</i>

RADLOV-MALOV nüshasındaki 143 sayfayı ve Berlin'deki 258 fragmanı içeren bu oldukça uzun, anlaşılması güç, dinî akideleri ele alan metni çalışan ve kullanımımıza sunan HACER TOKYÜREK'in bu eseri, bizlere Budist felsefenin içinde önemli bir yeri olan *Pāramitā*'ları anlamamız için ışık tutacak bir kaynak eser niteliğindedir. Bu değerli eseri, bizlerin faydasına sunan HACER Hocamıza teşekkürü bir borç bilir ve değerli çalışmalarının devamını heyecanla bekleriz.

Kısaltmalar

<	önerilen
ET.	Eski Türkçe
Gr.	Yunanca
s.	sayfa
Skr.	Sanskritçe
Soğd.	Soğudca
Toh.	Toharca